

Motion till riksdagen 2021/22:2591

av **Maj Karlsson m.fl. (V)**

Mäns våld mot kvinnor och andra former av våld i nära relationer

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut	2
3 Inledning	4
4 Förebyggande arbete	5
5 Dödligt våld och psykiskt våld	7
6 Resurser och utbildning	8
7 Kvinnojourer	10
8 Bostad	12
9 Heder och könsstympling	13
9.1.1 Hedersrelaterat våld och förtryck och tvångsgifte	13
9.1.2 Könsstympling	15
10 Särskilt utsatta och sårbara	16
10.1.1 Våldsutsatta äldre kvinnor	17
10.1.2 Våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning	17
10.1.3 Våldsutsatta kvinnor med beroendeproblematik	18
10.1.4 Våldsutsatta kvinnor utan rättigheter	20
10.1.5 Hbtqi	20
11 Unga våldsutsatta	22
12 Sexuella övergrepp och prostitution	23

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge kommunerna i uppdrag att utveckla förebyggande insatser inom förskolor, skolor, fritidsverksamheter och inom idrottsrörelsen för ett aktivt normkritiskt arbete mot våld och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till implementering av modellen ”En kommun fri från våld” eller liknande modeller som syftar till att förändra destruktiva normer och värderingar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en ny kvinnofridskommission med uppdrag att utifrån ett helhetsgrepp föreslå åtgärder för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor och barn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att en haverikommission ska göras direkt efter att en kvinna mördats och varje dödsfallsutredning följas av en konkret åtgärdsplan och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt lämplig myndighet att utveckla arbetet med att inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, ungdomsmottagningar och elevhälsa göra riskbedömningar för att hitta de våldsamma männen innan kvinnor dödas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att kartlägga det psykiska våldet och ta fram förslag på åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillföra resurser i syfte att anställa fler socialsekreterare i varje kommun för att stärka socialtjänstens arbete mot mäns våld mot kvinnor och för att fler kvinnor som söker hjälp faktiskt ska beviljas skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tydliggöra att kvinnojourernas verksamhet inklusive deras skyddade boenden kommer att garanteras långsiktiga, stabila ekonomiska lösningar och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att öka informationen till kommunerna om alternativa vägar för finansiering utan upphandlingsprocess i konkurrens med privata aktörer och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att det ska finnas kvinnojourer i alla kommuner samt en mobil jour i varje län och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillföra resurser för att inrätta ett nationellt skyddat boende för kvinnor som är våldsutsatta av gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utöka stödet till kommunerna för att de ska kunna erbjuda stabilt boende till våldsutsatta kvinnor efter placering på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Brå i uppdrag att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat förtryck och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram tydliga riktlinjer för hur svenska myndigheter ska agera när unga riskerar att giftas bort utanför landets gränser, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt lämplig myndighet att ta fram nationella riktlinjer för en tillgänglig vård i hela landet för flickor och kvinnor som utsatts för könsstympning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att följa upp och utvärdera de kunskapshöjande insatser om könsstympning som ska genomföras och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om verksamheter som har specialistkompetens om kvinnlig könsstympning kan få ett utvidgat ansvar och fungera som regionala eller nationella kompetenscentrum och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur ett avsnitt om våld mot äldre kan införas i grundutbildningar för yrkesverksamma som möter äldre, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en särskild utredning om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning i syfte att öka kunskapen, förbättra upptäckten samt ta fram förslag på åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör avsätta riktade medel för anpassning av lokaler i syfte att öka tillgängligheten för våldsutsatta personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt lämplig myndighet att tillsätta en utredning för att ta fram riktlinjer för stöd och behandling av kvinnor med dubbel sårbarhet i form av beroende och våldsutsatthet och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett handlingsprogram för inrättande av resursjourer som har kompetens att ta emot kvinnor med beroendetillstånd respektive kvinnor med psykisk ohälsa och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att missbrukande kvinnor som är utsatta för våld ska erbjudas vård och behandling i könsuppdelade grupper och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt Socialstyrelsen att sammanställa läget för papperslösa kvinnors våldsutsatthet och tillkännager detta för regeringen.

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör ändra lagstiftningen så att kvinnors behov av skydd mot våld och sexuella övergrepp överordnas utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt Migrationsverket att utvärdera och analysera sina genomförda satsningar med fokus på kvinnors våldsutsatthet och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning med fokus på att kartlägga förekomst av våld i nära relation för hbtqi-personer samt återkomma med förslag på konkreta åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att hbtqi-perspektivet finns med och att hbtqi-personers behov beaktas i framtagandet av nationella strategier, handlingsplaner och andra åtgärder som syftar till att motverka våld i nära relationer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör tillföra resurser för att en nationell stöd- och kunskapsplattform ska finnas för unga och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt kommunerna att snarast inrätta insatser för att upptäcka, minska och förhindra våld i ungas parrelationer och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att utarbeta ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna prostitution, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör förtydliga kommunernas ansvar att arbeta för tidig upptäckt av prostitution och människohandel för sexuella ändamål och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen särskilt bör uppdra åt kommunerna att utveckla sociala stödinsatser för personer som befinner sig i sexuell utsatthet och prostitution, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Inledning

Våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som har förödande och långtgående konsekvenser både för de individer som drabbas och för samhället i stort, i form av mänskligt lidande men även utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv. Mäns våld mot kvinnor kostar samhället väldigt mycket pengar. Det finns inga fredade zoner, våldet finns i alla länder och samhällsskikt och bygger på en ojämn fördelning av makt, både i hemmet och i samhället. Kvinnoförtryck är inte betingat av en viss kultur eller vissa traditioner.

Våld mot kvinnor i nära relationer har sina rötter i den rådande samhällsstrukturen där det finns en given över- och underordning kopplad till kön, och därför är det så viktigt att det våldspreventiva arbetet både utvecklas och utökas. Genom preventivt arbete över tid och på många arenor samtidigt kan våldet minska. Det arbetet får dock inte ske på bekostnad av stöd och insatser för personer som utsätts, eller ställas emot de straffrättsliga regler som gäller.

Det har tillsatts utredningar, genomförts kartläggningar och gjorts satsningar inom flera områden som rör mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt våld i ungas partnerrelationer. Utifrån att ämnet mäns våld mot kvinnor aktualiserades under våren 2021 har regeringen vidtagit en rad ytterligare åtgärder och kommit med nya förslag. Detta välkomnar Vänsterpartiet men vill samtidigt, väl medvetna om att vi som parti har drivit dessa frågor länge, flagga för att det krävs konsekvens, idoghet, långsiktighet och gemensam kraftsamling i hela samhället för att förändring ska bli möjlig. Därför vill vi lyfta, för Vänsterpartiet, viktiga frågor där det behövs ytterligare åtgärder för att ännu bättre kunna få stopp på mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Det handlar om allt från lagstiftning om barn- och tvångsaktenskap till förebyggande insatser och långsiktig finansiering av kvinnojourernas viktiga arbete.

Vänsterpartiet för en politik både för ökad jämställdhet och för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och vill framhålla att det fortfarande är vissa grupper som sällan omnämns i debatten, som kvinnor med dubbel utsatthet i form av funktionsnedsättning, äldre kvinnor, kvinnor med beroende och psykisk ohälsa samt kvinnor som lever gömda i Sverige och helt saknar rättigheter och som dessutom ofta är offer för människohandel och trafficking samt kvinnor som är utsatta för sexuella övergrepp och prostitution. Dessutom försvinner ofta frågor som rör kvinnors möjlighet till eget boende och vikten av trygga anställningsvillkor och därmed ekonomisk självständighet, faktorer som är helt avgörande för att kvinnor överhuvudtaget ska ha en chans att lämna en våldsam och destruktiv relation. I arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor är det viktigt att kvinnor och män som utsatts för partnervåld i samkönade relationer samt övriga hbtqi-personer inte hamnar i skymundan. Detsamma gäller kvinnor och män som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

4 Förebyggande arbete

Enligt Jämställdhetsmyndigheten¹ är mäns våld mot kvinnor, inklusive våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt våld i ungas partnerrelationer den yttersta konsekvensen av ett ojämnt samhälle. Eftersom främjandet av jämställdhet och arbete för att förändra stereotypa normer om kön och maktförhållanden är grundläggande för att förebygga mäns våld mot kvinnor, är jämställdhetsarbete i sig viktigt för att förebygga våld.

Genusförändrande insatser har visat sig ha effekt för förändring av attityder och beteenden, särskilt vid en bred insats som vänder sig till hela samhället. Vidare har insatser som vänder sig till pojkar och män som grupp visat sig vara mer effektiva än utbildningsinsatser som enbart adresserar flickor och kvinnor, utifrån att män är primära våldsutövare. Våldsförebyggande arbete med pojkar och män, som har fokus på att

¹ Samordning av våldsförebyggande insatser, Jämställdhetsmyndigheten; rapport 2021:10 (2021).

förändra normer kring manlighet som understödjer våld och som möjliggör en positiv plats för män i arbetet mot våld, har m.a.o. visat sig vara framgångsrikt.² Även i Istanbulkonventionen lyfts särskilt det förebyggande arbetet genom att ”parterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att främja förändringar i kvinnors och mäns sociala och kulturella beteendemönster i syfte att utrota fördomar, sedvänjor, traditioner och all annan praxis som utgår från föreställningen om kvinnors underordning eller från stereotypa roller för kvinnor och män”.³ För att nå det övergripande jämställdhetspolitiska målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv behöver det våldsförebyggande arbetet prioriteras, enligt Jämställdhetsmyndigheten.⁴ Vänsterpartiet har alltid fört en politik både för ökad jämställdhet och för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och vill därför särskilt framhålla vikten av ett sådant genomgripande arbete i hela samhället.

Regeringen bör ge kommunerna i uppdrag att utveckla förebyggande insatser inom förskolor, skolor, fritidsverksamheter och inom idrottsrörelsen för ett aktivt normkritiskt arbete mot våld. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det finns redan i dag goda exempel på arbetsmodeller som i första hand är riktade mot flera olika verksamheter på kommunal nivå i syfte att förändra normer och värderingar. ”En kommun fri från våld” är t.ex. en socioekologisk modell som finns i flera kommuner och som identifierar risker på olika nivåer och tar fram förslag på förebyggande åtgärder. Hela kommunen och dess verksamheter involveras för att det förebyggande arbetet ska ha så stort genomslag som möjligt. Kulturer av att inte säga ifrån när det sker ett övergrepp eller en kränkning innebär ökad risk för utveckling av våld och det är känt att utsatthet för våld i unga år och acceptans av våld är riskfaktorer för att bli både våldsutsatt och våldsutövare, men att såväl kompis- som familjerelationer kan utgöra ett skydd mot detta. Det är därför viktigt att så många som möjligt tränas i detta tanke- och synsätt och får verktyg att våga agera och att detta genomgripande arbete utgår ifrån att traditionella genusnormer ökar risken för våld. Förändring behöver ske inom flera arenor såväl som på arbetsplatser, i idrottsföreningar och i bostadsområden.

Regeringen bör ta initiativ till implementering av modellen ”En kommun fri från våld” eller liknande modeller som syftar till att förändra destruktiva normer och värderingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Som angavs inledningsvis har en hel del åtgärder vidtagits för att fördjupa kunskapen om och arbetet med frågor som rör våldsutsatthet och våldsutövande, men insatserna berör en rad olika politikområden och består av både kortare projekt och lite längre uppdrag. 1993 tillsattes den s.k. Kvinnovaldskommissionen m.a.a. att det behövdes göras en översyn av frågor rörande våld mot kvinnor och med uppdrag att föreslå åtgärder för att motverka sådant våld. Kommissionens arbete resulterade i ett slutbetänkande (SOU 1995:60) som bl.a. lade grunden till införandet av brottstyperna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Det är fortfarande mycket svårt att få en samlad bild av läget och att kunna göra en bedömning av om åtgärderna är tillräckliga. Vänsterpartiet vill ha en ny kvinnofridskommission som får ett brett uppdrag och kan ta ett helhetsgrepp när det gäller att ta fram förslag på åtgärder i syfte att förebygga mäns våld mot kvinnor och barn.

² Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt. Franzén, A. & Gottzén, L. (2020).

³ Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Europarådets fördragsserie (2011).

⁴ Inget att vänta på – Handbok för våldsförebyggande arbete, Jämställdhetsmyndigheten (2020).

Regeringen bör ta initiativ till en ny kvinnofridskommission med uppdrag att utifrån ett helhetsgrepp föreslå åtgärder för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor och barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Dödligt våld och psykiskt våld

Socialstyrelsen har sedan 2012 haft uppdraget att under vissa förutsättningar genomföra s.k. dödsfallsutredningar då ett barn eller en vuxen har avlidit med anledning av ett brott av en närstående eller tidigare närstående person. Uppdraget kan ses som en del i regeringens långsiktiga nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.⁵ För Vänsterpartiet var det särskilt positivt med den lagändring som trädde i kraft 2019 som bl.a. innebar ett utökad utredningsförfarande,⁶ vilket vi även anförde i vår motion 2017/18:4132 med anledning av propositionen Utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall. Enligt den senast publicerade rapporten framgår att under de drygt 10 år som utredningsverksamheten då hade bedrivits var 85 procent av brotts-offren kvinnor, 98 procent av gärningspersonerna män och drygt 85 procent av brotts-offren hade dödats av sin partner eller tidigare partner⁷. Det är av största vikt att det tillsätts utredningar med syftet att kartlägga och förtydliga vilka insatser som gjorts och var bristerna finns, allt för att undvika att ytterligare dödsfall sker p.g.a. brister i rutiner eller handhavande av myndigheter. Dock omfattas fortfarande inte självmord av utredningssystemet, vilket Vänsterpartiet anser skulle behöva ändras. Detta särskilt efter den lagändring som trädde i kraft i år om att även uppmaning till självmord ska ses som en brottslig gärning.⁸

Utredningsverksamhetens resultat och slutsatser redovisas i en rapport till regeringen vartannat år. Rapporten omfattar bl.a. en redovisning av de brister i samhällets skydds-nät som har identifierats i analysarbetet. Nästa rapport förväntas publiceras den 31 januari 2022. Vänsterpartiet anser att det är alldeles för sällan att rapportera om utredningarna vartannat år. En utredning måste göras direkt för varje dödad kvinna och redovisas så fort utredningen är klar. Detta för att regering, riksdag och myndigheter ska kunna agera så snabbt som möjligt så att fler kvinnor inte mördas. Varje dödsfalls-utredning måste även kopplas till en konkret åtgärdsplan. Syftet är inte att hänga ut enskilda vårdinrättningar eller beslutsfattare på myndigheter utan att faktiskt förhindra att fler kvinnor dödas. För att våldet ska kunna upptäckas i tid är det viktigt att vården, socialtjänsten m.fl. instanser som haft kontakt med kvinnan får chans att åtgärda brister när det gäller arbetet mot mäns våld.

Regeringen bör vidta åtgärder för att en haverikommission ska göras direkt efter att en kvinna mördats och att varje dödsfallsutredning följs av en konkret åtgärdsplan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Dödligt våld mot kvinnor skiljer sig åt från annat dödligt våld genom att omkring hälften av männen var ostraffade när dådet skedde, enligt forskaren Shilan Caman som bl.a. studerat kännetecken och trender av dödligt partnervåld.⁹ Depressioner och ångest är vanligt förekommande hos förövarna, liksom att ha varit påverkad av alkohol vid

⁵ En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, regeringen (2016).

⁶ Lag (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

⁷ Dödsfallsutredningar 2016–2017, Socialstyrelsen (2018).

⁸ En särskild straffbestämmelse för uppmaning till självmord, proposition 2020/21:74.

⁹ Intimate partner homicide rates and characteristics, Shilan Caman; Karolinska institutet (2017).

tiden för brottet. Enligt Brå är det ca 7 gånger vanligare att gärningspersoner vid dödligt våld har haft kontakt med psykiatri än vad det är för befolkningen som helhet. Det är framför allt m.a.a. olika beroendediagnoser som gärningspersoner vid dödligt våld haft kontakt med psykiatri året före brottet. Näst vanligast är ångestsyndrom.¹⁰ Många av de män som misshandlat kvinnor till döds har alltså varit i kontakt med olika instanser som t.ex. psykiatri eller socialtjänsten innan men inte uppmärksammats. Vänsterpartiet vill att personal inom vården och socialtjänsten ska kompetensutvecklas i hur de ska göra riskbedömningar för att hitta de våldsamma männen innan kvinnor dödas. Detta gäller även personal på ungdomsmottagningar och inom elevhälsan som kommer i kontakt med unga killar.

Regeringen bör uppdraga åt lämplig myndighet att utveckla arbetet med att göra riskbedömningar för att hitta de våldsamma männen innan kvinnor dödas, inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, ungdomsmottagningar och elevhälsa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Psykisk misshandel är en vanlig del av mäns våldsutövande mot kvinnor. Våldet riktar sig mot kvinnans självkänsla i syfte att dominera, kontrollera och förödmjuka. Det kan innefatta kränkningar, nedvärderande omdömen och hån. Vidare förekommer ofta skambeläggande eller att skämma ut den utsatta inför andra samt trakasserier, hot eller stalking. Som utsatt för psykiskt våld är det även vanligt att tvingas göra saker mot sin vilja och att behöva redogöra för vardagliga händelser och umgänge samt att bli socialt isolerad och hindrad från kontakt med t.ex. familj och vänner. Framträdande är även det latent våldet, dvs. ett underliggande hot om våld som gör att den utsatta skräms till att agera på ett visst sätt för att undvika våld eller för att skydda en närstående från våld. Det kan beskrivas som att våldet ”hänger i luften” och den våldsutsatta ständigt behöver vara på sin vakt. Psykiskt våld kan leda till stress som ger allvarliga konsekvenser för den fysiska hälsan och det psykiska välmåendet för den som utsatts även lång tid efter att misshandeln har upphört. Det är viktigt att få ökad kunskap om det psykiska våldet, dess utbredning, särskilda mekanismer och följdverkningar för att kunna identifiera detta och ge rätt stödinsatser till utsatta.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att kartlägga det psykiska våldet och ta fram förslag på åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Resurser och utbildning

Kvinnojourer och socialarbetare vittnar om att behoven är stora men resurserna små. För de kvinnor som behöver skydd och stöd i processen att lämna en våldsam och destruktiv relation är det dock livsviktigt att hjälp finns nära och tillgängligt. Att flera kvinnor under våren 2021 mördades under en period av bara några veckor, visar att det behövs mer resurser. Enligt Unizon har antalet dygn som kvinnor bott i skyddat boende minskat med 17 procent på 2 år. Kvinnor bodde i snitt 55 dygn på kvinnojourernas boenden 2020, vilket är en markant minskning jämfört med 63 dygn 2019 och 66 dygn 2018.¹¹ Kvinnojourerna beskriver skillnaden att kvinnor som beviljas placering på

¹⁰ Dödligt våld och psykisk ohälsa – Gärningspersoners tidigare kontakter med psykiatrisk vård, Brå, rapport 2020:7.

¹¹ Unizon (2021).

skyddat boende i dag behöver vara i stort och påtagligt behov av skydd. Den möjlighet som tidigare fanns att få bo ett par nätter på skyddat boende som ett led i uppbrottsprocessen och för att våga ta steget fullt ut att lämna finns inte längre. Enligt Socialstyrelsen har 78 procent av skyddade boenden någon gång under perioden från den 1 augusti 2018 till den 31 juli 2019 avvisat personer som sökt plats på det skyddade boendet p.g.a. platsbrist eller annan orsak.¹² Det tycks som om det skett en förskjutning mot att endast de kvinnor som är utsatta för allvarligt och grovt våld beviljas det skyddet. Ytterst ansvarig för det skydd som kvinnor som utsätts för mäns våld har rätt till är socialtjänsten, men för att dess skyldighet ska kunna fullgöras behövs ökade ekonomiska resurser. Även om regeringen nu aviserat ytterligare satsningar inom området¹³ som rör mäns våld mot kvinnor behövs särskilt riktade medel i syfte att fler socialsekreterare i varje kommun ska kunna anställas för att stärka arbetet specifikt inom området mäns våld mot kvinnor. Fler kvinnor som söker hjälp hos socialtjänsten behöver även beviljas placering på skyddat boende och få vara där under så lång tid som de behöver. För att socialtjänsten ska ges möjlighet till detta, bör det enligt Vänsterpartiet anslås 350 miljoner kronor årligen. För närmare beskrivning av våra budgetsatsningar på området, se vår motion Utgiftsområde 28 Allmänna bidrag till kommuner (2021/22:3268).

Regeringen bör tillföra resurser i syfte att anställa fler socialsekreterare i varje kommun för att stärka socialtjänstens arbete mot mäns våld mot kvinnor och för att fler kvinnor som söker hjälp faktiskt ska beviljas skyddat boende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen har föreslagit att kompetenshöjande insatser ska vidtas inom flera verksamhetsområden som skola, polis, socialtjänst och för andra yrkesverksamma.¹⁴ Vänsterpartiet välkomnar dessa föreslagna utbildningsinsatser som går i linje med det förslag som anges i vår motion Stoppa mäns våld mot kvinnor, konkreta åtgärder (2021/22:2599) om ett s.k. femicidpaket där polis, åklagare och domare ska ingå för att kompetensutvecklas i syfte att mäns våld mot kvinnor, sexköp och människohandel för sexuella ändamål ska hanteras med kunskap, rättssäkerhet och seriositet i hela rättskedjan. Även om det i föreliggande motion inte föreslås särskilt kan det inte nog betonas att bredare och fler kunskapshöjande insatser behövs för att öka uppmärksamheten och upptäckten av våld i nära relationer. För att detta ska lyckas är det angeläget att rutinmässiga frågor om våld i olika former ställs inom hälso- och sjukvård, elevhälsan, ungdomsmottagningar, socialtjänst m.fl. Undersökningar visar att de flesta som utsätts för våld inte söker vård för akuta skador utan för andra symtom som ångest, sömnsvårigheter, långvarig smärta, riskbruk, självskadebeteende och depression, våld och psykisk ohälsa, såsom depression, ångest eller självmordstankar. Ohälsan kan ofta bli långvarig, och ett samband med sociala problem såsom sämre ekonomi och social isolering har enligt Socialstyrelsen också påvisats¹⁵. Vänsterpartiet tar upp vikten av att ställa frågor om våldsutsatthet i vår motion Rutinfrågor om våldsutsatthet inom hälso- och sjukvården (2021/22:360).

¹² Kartläggning av skyddade boenden i Sverige, Socialstyrelsen (2020).

¹³ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/09/omfattande-satsningar-i-budgeten-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor/>.

¹⁴ Mäns våld mot kvinnor ska upphöra – Åtgärds paket för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor, Regeringskansliet (2021).

¹⁵ Frågor om våld – En kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården frågar om våldsutsatthet och våldsutövande samt användning av bedömningsmetoder, Socialstyrelsen (2018).

7 Kvinnojourer

Kvinno- och tjejjourernas arbete bygger på en idéburen grund utan vinstintresse och är en uppskattad tillgång för samhällets gemensamma strävan att motverka våld. Kvaliteten på jourernas stöd lovordas ofta högljutt och inte minst har detta hörts från olika håll under vårens debatt inom politiken. Men det finns en skillnad i de olika politiska förslagen för hur jourernas framtid ska säkras. De idéburna jourerna har en avgörande funktion som röstbärare för kvinnor och barn. Den rösten är och har alltid varit avgörande för jämställdhetsarbetet. Detta till skillnad från det ökande antalet privata aktörer, vars plats på ”marknaden” medför risk för att jourrörelsens mångåriga erfarenhet och kunskap utarmas. Ett viktigt bidrag är utbildning och information till beslutsfattare och yrkesgrupper som möter våldsutsatta i sitt arbete. All denna kunskap, erfarenhet och ideella engagemang riskerar att konkurreras ut till förmån för privata vinstintressen när skyddet av våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn konkurrensutsätts.

Det har skett en ökning av privat drivna skyddade boenden sedan 2012. Enligt Socialstyrelsen (2020) har antalet fyrdubblats på drygt fem år. Vart tredje boende drivs i dag i privat regi med vinstintresse. Som orsak till ökningen uppges bl.a. att aktörer som tidigare arbetat med unga ensamkommande nu börjat erbjuda skyddat boende och att det är enkelt att starta ett skyddat boende om företaget har tillgång till fastigheter. Det är inte reglerat vad ett skyddat boende är eller vem som får driva ett skyddat boende. Krav på bemanning eller kompetens hos personalen är inte formulerat, och det finns aktörer som helt saknar erfarenhet inom området. En aspekt som sällan belyses i den allmänna debatten är att arbetet med våldsutsatta faktiskt innebär mer än bara tak över huvudet. Förutom skydd hos jourerna ingår oftast flera delar som t.ex. samtalsstöd, gruppverksamhet, praktisk hjälp, barnverksamhet och chatt- och mejlstöd. Forskning visar att dessa sammanhållna insatser bidrar till att öka självkänslan och välbefinnandet hos den som är våldsutsatt. Rådgivning och stöd som ges samtidigt med skydd och ett tryggt boende är viktigt för möjligheten att bryta upp från en våldsamt relation.

Vänsterpartiet har vid upprepade tillfällen tidigare lyft frågan om kvinnojourernas framtid och behov av stabil finansiering. I dag drivs verksamheten ofta i projektform och är beroende av tillfälliga satsningar. Den ökade graden av privatisering inom området hotar hela den ideella stödverksamheten och all kunskap som byggts upp under år av jourkvinnors arbete med utsatta kvinnor och barn. Vi vill skydda och bibehålla starka fristående kvinnojourer. Deras viktiga arbete med utsatta kvinnor och barn ska inte bedrivas som affärsverksamhet.

Kvinnojourerna beskriver att efterfrågan på stöd och hjälp från våldsutsatta har ökat under tiden som coronapandemin pågått. Detta kan antas bero på att isolering i hemmet har lett till en ökning av våld i nära relationer. När kvinnor blir utsatta för våld drabbas även barn och unga, och familjer vars tillvaro blivit extra ansträngd till följd av exempelvis arbetslöshet, distansundervisning och trångboddhet, är troligen särskilt utsatta. Regeringen avsatte 2020 i en extra ändringsbudget 100 miljoner kronor till civilsamhällesorganisationernas arbete med barn och unga i utsatta situationer samt med våldsutsatta kvinnor, hbtqi-personer och de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vänsterpartiet välkomnar detta, men vill framhålla risken för att kvinnojourerna framledes försätts i en svår situation utifrån att arbetsbelastningen förväntas öka ytterligare. Av den anledningen lade Vänsterpartiet ett förslag i motion 2020/21:4019 med anledning av prop. 2020/21:100 2021 års ekonomiska vårproposition, om att dessa anslag ska permanentas. Kvinnojourerna behöver kontinuerlig och tillräcklig finansiering för att

kunna bedriva ett fungerande arbete på lång sikt och särskilt nu med tanke på konsekvenserna av pandemin. Det är av största vikt med långsiktiga och stabila lösningar. Att regeringen valt att permanenta statsbidragen på 100 miljoner kronor per år samt även skjuta till 50 miljoner kronor årligen från 2023 och framåt¹⁶, ser Vänsterpartiet som mycket positivt. Dock måste ett varningens finger höjas för det faktum att dessa resurser ska delas av ”andra organisationer som arbetar med liknande stöd till våldsutsatta”. Här skulle regeringen, enligt Vänsterpartiet, behöva tydliggöra att kvinnojourerna faktiskt kommer att garanteras långsiktiga och stabila ekonomiska lösningar för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet och föreslår därför ett anslag på 50 miljoner kronor per år särskilt riktat till kvinnojourerna. För närmare beskrivning av våra budgetsatsningar inom området, se vår motion Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering (2021/22:3208).

Regeringen bör tydliggöra att kvinnojurens verksamhet inklusive deras skyddade boenden kommer att garanteras långsiktigt stabila ekonomiska lösningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att en kommun väljer att konkurrensutsätta skyddade boenden är ett ideologiskt beslut som får stora konsekvenser för arbetet med att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vänsterpartiet har flera gånger lyft frågan om hur regeringen egentligen tänker kring detta, och utifrån det engagemang för frågan som regeringen nu påstår sig ha, vill vi återigen uppmärksamma att kvinnojourerna måste prioriteras högre för det viktiga arbete som de gör och att de måste få möjlighet till stabil finansiering.

Kommuner kan bestämma lämpligt finansieringsverktyg utifrån verksamhetens syfte och brukarnas behov. Det finns alltså utrymme inom gällande lagstiftning att ingå avtal utan att det innebär ett offentligt kontrakt enligt LOU eller upphandlingsdirektivet. I betänkandet Idéburen välfärd (SOU 2019:56) anges att möjlighet finns för kommuner att ingå ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) med kvinnojourer. Utredningen motiverar detta med att dessa insatser inte är lika strikt reglerade i socialtjänstlagen och det står:

Det kan konstateras att skyddat boende inte är en reglerad insats enligt socialtjänstlagen på samma sätt som hem för vård eller boende (HVB), stödboende och familjehem är. Det finns dock en beskrivande definition av skyddat boende i Socialstyrelsens termbank. Kvinnojourerna tar dels emot kvinnor som vänder sig direkt till kvinnojouren för att få stöd och hjälp av olika slag, dels sådana som kommer via socialtjänsten. Det kan, som kvinnojourerna påpekat, vara svårt att separera de olika verksamheterna som bedrivs. Vissa kvinnor behöver mer stöd, t.ex. komma bort från hemmet, medan andra behöver praktiskt stöd av olika slag eller samtal och vägledning. Ofta behövs en kombination av detta. Utredningens bedömning är att det är möjligt att finansiera verksamhet, även skyddade boenden, som bedrivs av idéburna kvinnojourer utan att upphandla denna verksamhet enligt LOU.¹⁷

Skyddat boende kan som en annan lösning direktupphandlas upp till ett värde om drygt 2 miljoner kronor. Direktupphandling är visserligen en form av upphandling, men den behöver inte konkurrensutsättas, varför kommunen kan vända sig direkt till en kvinnojour. Nya regler väntas även träda i kraft 1 februari 2022¹⁸ där gränsen för direktupphandling föreslås höjas för bl.a. sociala tjänster. Detta kan öka möjligheterna för

¹⁶ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/09/omfattande-satsningar-i-budgeten-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor/>.

¹⁷ SOU 2019:56, s. 319.

¹⁸ <https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2021/06/Ett-f%C3%B6renklat-upphandlingsregelverk.pdf>.

exempelvis kvinnojourer att komma överens med kommuner om lösningar för skyddade boenden, men det anses inte vara möjligt att bedriva omfattande eller långsiktig social verksamhet inom ramen för den föreslagna gränsen. Många kommuner är i dag oroliga för att göra fel och vågar inte annat än att ta vägen via upphandling, men det finns som angivet andra lösningar och den informationen måste kommunerna få, i syfte att kunna ha kvar kvinnojourerna som den ovärderliga aktör de är och framför allt för att ge kvinnor livsviktigt skydd och stöd.

Regeringen bör ta initiativ till att öka informationen till kommunerna om alternativa vägar för finansiering utan upphandlingsprocess i konkurrens med privata aktörer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Under våren 2021 efter att fem kvinnor mördats på kort tid och frågor om mäns våld mot kvinnor debatterades flitigt i media, gick det även att läsa om goda exempel och innovativa lösningar. Ett sådant är den mobila kvinnojour som drivs av den ideella organisationen Freezonen i Ystad. Idén att starta en mobil jour kom till följd av coronapandemin då många kvinnor till följd av isolering i hemmet antogs ha blivit mer kontrollerade. För de som saknar tillgång till bil eller pengar till bussbiljett är den mobila jouren en förutsättning för vissa kvinnor att få stöd. Om läget är akut erbjuder personalen sig att komma ut och möta den som är utsatt där hen befinner sig. Enligt Socialstyrelsen¹⁹ finns det ett skyddat boende endast i hälften av landets kommuner varav de flesta i storstadsregionerna. I syfte att ge fler våldsutsatta möjligheter att få tillgång till stöd anser Vänsterpartiet att idén om mobila jourer bör utvecklas och det måste finnas tillgång till jourverksamhet i alla kommuner. Det är en fråga om jämlikhet att öka tillgängligheten för alla oavsett bostadsort.

Regeringen bör ta initiativ till att det ska finnas kvinnojourer i alla kommuner samt en mobil jour i varje län. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Män är i dag i stor majoritet i de s.k. kriminella gängen eller nätverken, och så har det varit länge. Kvinnor med ett aktivt deltagande i de kriminella nätverken är ytterst få i jämförelse. Men antalet anhöriga kvinnor som befinner sig i gängmiljön, frivilligt eller ofrivilligt, är desto större, och de befinner sig ofta i en vardag kantad av hot och våld. I flera fall är våldet riktat direkt mot kvinnorna själva antingen av en utåtagerande partner eller av andra gängkriminella. Att lämna en destruktiv relation är alltid svårt men kompliceras ytterligare av att partnern här kan ha tillgång till vapen och även backas upp av ett helt gäng. Många kvinnojourer nekar att ta emot den här typen av placeringar p.g.a. hotbilden och att andra boende och personal riskerar att drabbas. Dessa kvinnor lämnas således ofta utan hjälp och Vänsterpartiet menar att metoderna för att hjälpa dem att ta steget ut ur den kriminella världen behöver utvecklas.

Regeringen bör tillföra resurser för att inrätta ett nationellt skyddat boende för kvinnor som är våldsutsatta av gängkriminella. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Bostad

Den som utsätts för våld i en nära relation får i många fall problem med sitt boende eller också, vilket troligen är vanligare, blir boendesituationen ett hinder från att fly från en

¹⁹ Kartläggning av skyddade boenden i Sverige, Socialstyrelsen (2020).

våldsamt relation med i värsta fall dödlig utgång, då tillgången och möjligheten till en egen bostad är minimal. Kommunerna kan i många fall inte erbjuda våldsutsatta kvinnor ett lämpligt boende p.g.a. den generella bristen på bostäder. Enligt Socialstyrelsens kartläggning (2020) är det många skyddade boenden som lyfter att det är ett problem att kvinnor och barn bor kvar länge på det skyddade boendet p.g.a. att det är svårt att hitta en ny permanent bostad. Det råder bostadsbrist i många kommuner, och detta gör att personer kan bli kvar längre än nödvändigt på det skyddade boendet. Det kan också leda till att kvinnan och barnen flyttar ut från det skyddade boendet utan att ha ett stadigvarande annat boende. Utförsäljningen av allmännyttan som ägt rum, främst i storstadsområdena, gör inte saken bättre. Att det byggs bra lägenheter till rimliga priser är en grundläggande förutsättning för att kommunerna ska kunna ta sitt ansvar för våldsutsatta kvinnors och barns boende.

Regeringen föreslår i sitt åtgärdsprogram att en kartläggning ska genomföras av vilka insatser kommunerna vidtar för att öka kvinnors möjlighet till eget boende efter placering på skyddat boende. Det är såklart positivt, men samtidigt anger jämställdhetsministern i ett svar på en skriftlig fråga²⁰ angående våldsutsatta kvinnors svårigheter att skaffa egen bostad, att det visst är angeläget att alla våldsutsatta vuxna och barn som behöver ska få stöd i övergången till stadigvarande boende efter placering, men ministern för därefter ett resonemang med hänvisning till att regeringen vidtagit åtgärder eller inväntar förslag för att förbättra bostadsförsörjningen för ”socialt utsatta personer” och ”hushåll med svag ställning på bostadsmarknaden”. För Vänsterpartiet blir detta en märklig retorik. Dessa kvinnors bostadsproblem är en konsekvens av våldsutsattheten och dess ofta ekonomiska följdverkningar samt byråkrati och juridiska regler, inte av att de är socialt utsatta eller har en svag ställning i allmänhet. Det behövs tydlighet från regeringens sida för att kommunerna ska kunna ge det stöd och den hjälp som behövs till våldsutsatta kvinnor.

Regeringen bör utöka stödet till kommunerna för att de ska kunna erbjuda stabilt boende till våldsutsatta kvinnor efter placering på skyddat boende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Heder och könsstämpning

9.1.1 Hedersrelaterat våld och förtryck och tvångs gifte

Hedersrelaterat våld och förtryck har, liksom mäns våld mot kvinnor i övrigt, generellt sin grund i kön, sexualitet, makt och kulturella föreställningar om dessa företeelser. Det hedersrelaterade systemet är komplext och innehåller en rad förtryckande former av strukturell och organiserad karaktär. Det specifika med hedersvåldet är att det utövas med hjälp av kollektiva kontrollmekanismer och många gånger sanktioneras av släkt och omgivning. Främst är det flickor och unga kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck, men även pojkar och unga män blir utsatta. En särskilt utsatt grupp är hbtqi-personer. De som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck har ofta komplexa problem och behov av ett långvarigt stöd från samhället. För att komma bort från våldet och hotet tvingas de inte sällan bryta helt med sina familjer. Det är viktigt att arbetet för att stävja och verka preventivt baseras på multipla förståelser för hur hedersnormer tar

²⁰ Skriftlig fråga 2020/21:2763, Bostäder till våldsutsatta kvinnor.

sig uttryck. Det gäller att aktörer som möter målgruppen lär sig att både upptäcka och se varningssignaler tidigt men även att de insatser som sätts in är adekvata och utgår från evidens. Socialtjänsten brister många gånger i att erbjuda långvariga och stödjande insatser, vilket allt som oftast är ett resultat av att kostnadseffektivitet sätts före individers behov.

Det finns ingen samlad bild av hur utbrett hedersrelaterat förtryck är. Socialstyrelsen fick 2017 i uppdrag av regeringen att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper i Sverige. I uppdraget användes uppgifter från myndigheter, forskningsstudier, kartläggningar och regionala och lokala undersökningar, en enkät till socialtjänsten om deras kartläggningar av våld samt intervjuer. Socialstyrelsen konstaterar att det är mycket svårt att fastställa omfattningen av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i Sverige. Uppdraget har därför inte varit möjligt att genomföra inom ramen för rapporten. Socialstyrelsen bedömer att arbetet behöver fortsätta för att undersöka, analysera och utveckla stöd och hjälp till personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.²¹ För att få en adekvat bild av omfattningen av hedersrelaterat förtryck behövs en större kvantitativ studie.

Regeringen bör ge Brå i uppdrag att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat förtryck. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Alla har rätt att välja om och med vem de ska gifta sig. Barn ska inte kunna ingå äktenskap. Trots det är det alltför många kvinnor och flickor som lever i äktenskap som de tvingats in i av sina föräldrar. Lagstiftning ska fungera dels som ett skydd för människor som riskerar att få sina mänskliga rättigheter kränkta, dels som ett normerande verktyg för att få till attitydförändringar i samhället. Det är därför av stor vikt att vara konsekvent i att inte erkänna tvångsäktenskap, utländska barnäktenskap och fullmaktsäktenskap, både för att inte underminera lagens normerande effekt och för att sådana äktenskap strider mot grundläggande värderingar om mänskliga rättigheter.

Enligt information från Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) gäller från den 1 juli 2014 nya bestämmelser som stärker skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Två nya brott har förts in i brottsbalken. Det är brottet äktenskapstvång och brottet vilseledande till tvångsäktenskapsresa. Brottet äktenskapstvång innebär att genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmå en person att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. Straffet för äktenskapstvång är fängelse i högst fyra år. Brottet vilseledande till tvångsäktenskapsresa handlar om att lura någon att resa utomlands i syfte att han eller hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande. Straffet är fängelse i högst två år. Möjligheten för barn att få dispens för att gifta sig har tagits bort. Den lägsta åldern som gäller för att ingå äktenskap i Sverige är alltså utan undantag 18 år. Sedan den 1 juli 2016 är även stämpling till äktenskapstvång kriminaliserat, dvs. att man planerat att tvinga någon att gifta sig. Från den 1 januari 2019 erkänns i Sverige inte heller äktenskap som ingåtts utomlands om någon av de inblandade varit under 18 år när giftermålet skedde. Förbudet mot att erkänna sådana äktenskap gäller även om parterna inte haft någon anknytning till Sverige när äktenskapet ingicks. Det har ingen betydelse hur gamla parterna är vid den tidpunkt då Sverige prövar erkännandet av äktenskapet. Undantag från förbudet kan göras om det finns synnerliga skäl, men aldrig om någon av parterna fortfarande är under 18 år. Från den 1 juli 2020 gäller bestämmelsen om det nya brottet barnäktenskapsbrott, som kan ge

²¹ Ett liv utan våld och förtryck, slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsen (2019).

fängelse i upp till fyra år. Till skillnad från brottet äktenskapstvång behöver det inte ha förekommit något olaga tvång, eller utnyttjande av offrets utsatta situation, för att döma för barnäktenskapsbrott om brottet har begåtts mot ett barn. Den nya bestämmelsen innebär också att den som gifter sig med ett barn kan straffas. Ett utreseförbud införs också som ska skydda barn från att föras utomlands för att ingå barnäktenskap eller könsstympas. Att bryta mot utreseförbudet kan innebära ett fängelsestraff på upp till två år²². Från yrkesverksamma meddelas dock att det fortfarande råder otydlighet för berörda myndigheter kring hur de ska agera när risk föreligger för unga personer att giftas bort, och det finns därmed risk för godtyckliga bedömningar.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram tydliga riktlinjer för hur svenska myndigheter ska agera när unga riskerar att giftas bort utanför landets gränser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9.1.2 Könsstympning

Regeringen beslutade 2018 om en handlingsplan mot könsstympning av flickor och kvinnor. I samband med beslut om handlingsplanen fick flera myndigheter uppdrag på området. Regeringen har meddelat att arbetet kommer att intensifieras och fler myndigheter har i år fått i uppdrag att genomföra åtgärder för att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor. Detta utifrån att flera myndigheter har redovisat att det finns utvecklingsområden, bl.a. behov av en tydlig samverkansstruktur och kunskaps-höjande insatser samt ett stort behov av kompetensutveckling inom socialtjänst, skola och rättsväsende. Det finns också ett behov av informationsinsatser för att öka kunskapen om brottet könsstympning och få fler flickor och kvinnor som utsatts för könsstympning att söka vård.

För Vänsterpartiet är dessa brister inget nytt och vi har sedan länge drivit frågor i syfte att förbättra upptäckt av risk för och skador av könsstympning samt påtalat behov av vård för dem som behöver. Socialstyrelsens inventering av regionernas riktlinjer om vård av könsstympade flickor och kvinnor visar att av alla de 21 regioner som ingår i inventeringen har sex regioner regionala riktlinjer, nio har lokala styrdokument och en region har både regionala och lokala styrdokument och riktlinjer. Fem regioner har inga riktlinjer.²³ I Sverige är det uppskattningsvis ca 38 000 kvinnor som är könsstympade. Socialstyrelsen konstaterar att vårdkonsumtionen i relation till detta antal antas vara låg. Antalet flickor under 18 år och kvinnor över 50 år som söker vård och får diagnoser kopplade till könsstympning är särskilt lågt. En hypotes är att dessa åldersgrupper antingen inte behöver vård, inte har tillgång till vård och information om vård, inte vågar söka vård eller inte vill söka vård för att inte bli stigmatiserade. Det kan också vara möjligt att de söker vård inom primärvård eller specialistvård men inte registreras med en diagnoskod för könsstympning och därför inte syns i statistiken.

Inrapporteringen till registren varierar också mellan olika regioner. I en tidigare rapport från Socialstyrelsen²⁴ beskrivs vikten av dokumentation i patientjournalen och att det ibland saknas dokumentation om könsstympning i patientjournalen. Socialstyrelsen menar att registrering av koder behöver förbättras och framför att de flesta fall

²² Nationellt centrum för kvinnofrid – Tvångsäktenskap och barnäktenskap.

²³ Inventering av vård för kvinnor och flickor som har varit utsatta för könsstympning, Socialstyrelsen; delrapport 1 (2020).

²⁴ Kvinnlig könsstympning – ett stöd för hälso- och sjukvårdspersonal. Stockholm: Socialstyrelsen (2016).

av könsstymning upptäcks i samband med graviditet och förlossning, vilket kan förklara att upptäckten av könsstymning är högre bland kvinnor i barnafödande ålder. En del av de regioner som har lokala styrdokument har i första hand dessa för barnmorskemottagningar; obstetrik och mödravård är därför viktigt. Samtidigt kan, som inventeringen visar, även övrig hälso- och sjukvårdspersonal inom olika delar av hälso- och sjukvårdens verksamheter behöva kunskap om kvinnlig könsstymning. Ur ett jämlikhetsperspektiv är detta extra viktigt. Vänsterpartiet har tidigare framfört att det är av största vikt att tillgången till vård är jämlik runt om i Sverige.

Regeringen bör uppdra åt lämplig myndighet att ta fram nationella riktlinjer för en tillgänglig vård i hela landet för flickor och kvinnor som utsatts för könsstymning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att regeringen har aviserat att uppdrag ska lämnas i syfte att ta fram kunskaps- höjande insatser välkomnar Vänsterpartiet. För att kunna upptäcka flickor och kvinnor som utsatts för könsstymning krävs både kompetens och kunskap. Eftersom könsstymning liksom andra delar av våldsspektrumet innebär ett stort stigma gäller det att lära sig att förstå vad som kan vara viktigt att vara observant på för att kunna upptäcka att en flicka eller kvinna utsatts för könsstymning. Viktigt är att olika verksamheter har rutiner för både det preventiva och det reaktiva arbetet. Om personal som riskerar att missa dessa unga flickor och kvinnor inte erbjuds utbildning inom området kan många falla mellan stolarna. Vänsterpartiet har sedan tidigare föreslagit införande av obligatorisk utbildning om könsstymning för personal inom hälso- och sjukvården, skolväsendet, socialtjänsten och skolhälsovården (mot. 2018/19:2227) och anser att detta fortfarande är aktuellt.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att följa upp och utvärdera de kunskaphöjande insatser om könsstymning som ska genomföras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialstyrelsen har tidigare föreslagit att en utredning ska tillsättas för att se över förutsättningarna för att verksamheter som har specialistkompetens om kvinnlig könsstymning ska få ett utvidgat ansvar för att kunna fungera som regionala eller nationella kunskapscentrum. Det är av största vikt att den kompetens som redan finns på området tas till vara och förvaltas. Amelmottagningen på Södersjukhuset i Stockholm har sedan flera år arbetat metodiskt och effektivt för att sprida kunskap gällande könsstymning. Verksamheten har fokuserat på att erbjuda stöd och vård till flickor och kvinnor som utsatts för könsstymning och även haft ett utbildningsuppdrag där de utbildat personal inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten runt om i Sverige. Genom Amelmottagningens arbete har en bred kunskap och djup förståelse för problematiken gällande könsstymning byggts upp och verksamheten skulle kunna utvidgas än mer om politisk vilja finns.

Regeringen bör tillsätta en utredning om verksamheter som har specialistkompetens om kvinnlig könsstymning kan få ett utvidgat ansvar och fungera som regionala eller nationella kompetenscentrum. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Särskilt utsatta och sårbara

Vissa grupper av kvinnor är särskilt utsatta för våld i nära relationer p.g.a. olika individuella omständigheter och att det ofta brister i samverkan mellan myndigheterna och ibland också saknas kompetens för att upptäcka och identifiera våldsutsatthet hos just dessa grupper. Om en kvinna som har ett aktivt beroende eller en funktionsnedsättning utsätts för våld av en närstående man, är risken stor att socialtjänsten eller vården inte upptäcker våldet utan endast kodar skadorna mer kopplade till funktionaliteten eller bruket. Våld mot äldre kvinnor som gett fysiska skador kan ofta tolkas som åldersrelaterat, t.ex. fallskador, armbrott och frakturer. Våld i samkönade relationer osynliggörs och bagatelliseras ofta.

10.1.1 Våldsutsatta äldre kvinnor

Våld mot äldre kvinnor osynliggörs i stor utsträckning. Detta trots att äldre i flera avseenden är en extra utsatt grupp när det gäller vissa typer av våld. Kvinnorna utsätts inte för våld p.g.a. att de är äldre utan för att de är just kvinnor. Våldet mot kvinnorna är i högre grad upprepat och det är nästan enbart kvinnor som utsätts för sexuellt våld.

De nationella trygghetsundersökningarna visar att äldre kvinnor känner störst rädsla för att utsättas för brott i offentliga miljöer. Både forskning och kriminalstatistik visar dock att merparten av det våld som äldre kvinnor utsätts för sker i hemmet. Beroendeställningen till andra människor är en viktig riskfaktor som gör att våld mot äldre kvinnor har nära beröringspunkter med det våld som kvinnor med funktionsnedsättning utsätts för, oavsett ålder.²⁵ I regeringens nationella strategi som kom redan 2014 framförs vikten av utbildning om våld mot äldre: ”För att en våldsutsatt äldre person som behöver hjälp och stöd ska känna sig trygg är det angeläget att all personal som ger insatser enligt socialtjänstlagen har teoretiska kunskaper, och regelbundet får kompetensutveckling inom området våld av, eller mot, närstående samt förmåga att praktiskt kunna tillämpa dessa kunskaper. Med utbildningsinsatser och mer kunskap om problematiken får personalen bättre förutsättningar för att fråga om våld och utsatthet.” Vänsterpartiet håller med om att utbildning spelar en viktig roll. Felaktiga och stereotypa föreställningar, som att äldre kvinnor inte utsätts för våld och särskilt inte sexuellt våld, kan motarbetas genom information och kunskapsspridning där våldsutsattheten bland äldre kvinnor synliggörs.²⁶ De senaste åren har det genomförts en hel del satsningar på att ta fram utbildningsmaterial och genomföra vidareutbildningar. Bland annat har Socialstyrelsen tagit fram informations- och utbildningsmaterial. Men för att ytterligare öka kunskaperna om våld mot äldre kvinnor krävs att detta tas upp även i grundutbildningar.

Regeringen bör återkomma med förslag på hur ett avsnitt om våld mot äldre kan införas i grundutbildningar för yrkesverksamma som möter äldre. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.1.2 Våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning

Kvinnor som lever i en våldsam relation och samtidigt har en funktionsnedsättning riskerar att inte få det stöd och den hjälp som krävs för att lämna sin relation. Mer än

²⁵ Blånader och silverhår, Socialstyrelsen (2014).

²⁶ Våld mot äldre kvinnor – En forsknings- och kunskapsöversikt, Nationellt centrum för kvinnofrid (2016).

hälften av alla personer med funktionsnedsättning har någon gång utsatts för sexuella övergrepp, två av fem har haft sex efter psykisk påtryckning och en femtedel har blivit utsatta för sexuell handling genom våld/hot om våld eller försök till detta.²⁷

Enligt en rapport från Myndigheten för delaktighet²⁸ har många personer med funktionsnedsättning en livssituation som skiljer sig från normen och som innebär en ökad risk för att utsättas för våld. Det kan handla om att de har en svag ekonomisk ställning eller en lägre utbildningsnivå, att man står i en särskild beroendeställning eller att man blir utestängd från samhället p.g.a. bristande tillgänglighet, att man har svårigheter att tillgodogöra sig information eller att man löper särskilt stor risk att manipuleras. Rapporten sammanfattar vidare området som rör mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, och ett antal utvecklingsbehov identifieras. Åtgärder för att stärka förutsättningarna att nå delmålet för regeringens jämställdhetspolitik om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet, föreslås bedrivas målinriktat och samordnat med utgångspunkt i en nationell strategi med följande målsättningsområden: ett utökat och verkningfullt förebyggande arbete för våldsutsatta kvinnor och barn, effektivare brottsbekämpning, förbättrad kunskap och metodutveckling samt framtagande av ett metodstöd. Med anledning av bl.a. det som framförs i denna rapport och mot bakgrund av det som är tidigare känt för denna målgrupp och den förhöjda risken för våldsutsatthet, bör frågan om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning belysas i en särskild utredning i syfte att få en heltäckande och mer nationell styrning inom området. Utredningen bör komma med konkreta förslag på hur stöd och hjälp till kvinnor med funktionsnedsättning som är utsatta för mäns våld kan utformas samt hur våldet kan upphöra.

Regeringen bör tillsätta en särskild utredning om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning i syfte att öka kunskapen, förbättra upptäckten samt ta fram förslag på åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Enligt Socialstyrelsens kartläggning av skyddade boenden (2020) uppgår totalt 62 procent av de skyddade boendena att de kan ta emot personer med fysisk funktionsnedsättning. Personer med behov av personlig assistent, ledsagare eller hemtjänst eller som har assistanshund kan tas emot av fler än hälften av skyddade boenden i de friliggande lägenheterna. Positivt är att jämfört med Socialstyrelsens undersökning 2016 är det nu en högre andel skyddade boenden som är anpassade för personer som använder rullstol och en högre andel skyddade boenden som använder tolk vid samtal med personer som inte behärskar svenska språket och som använder teckenspråkstolk för person med dövhet eller hörselskada, men det är ändå endast 39 procent av boendena som har möjlighet att ta emot personer med personlig assistent i det kollektiva boendet, jämfört med 69 procent i friliggande lägenheter. Detta måste förstås mot bakgrund av att det inte finns tillgång till skyddat boende i form av friliggande lägenheter överallt, vilket gör att tillgängligheten för den här målgruppen kan antas vara mindre i ett nationellt perspektiv. Tillgången till skyddat boende måste vara likvärdig för alla kvinnor oavsett fysiska förutsättningar och hjälpbehov.

Regeringen bör avsätta riktade medel för anpassning av lokaler i syfte att öka tillgängligheten för våldsutsatta personer med funktionsnedsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

²⁷ Vill du ligga med mig då? RFSU och Funktionsrätt Sverige (2021).

²⁸ Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning – Utvecklingsområden till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, Myndigheten för delaktighet (2017).

10.1.3 Våldsutsatta kvinnor med beroendeproblematik

Kvinnor med beroende som utsätts för våld har ofta ingenstans att vända sig. De flesta skyddade boenden tar inte emot personer med beroende av alkohol eller droger. När drogfrihet ställs som krav för att en kvinna med beroendetillstånd som utsätts för misshandel ska få hjälp finns en överhängande risk att hon inte söker hjälp. I ett svar på en skriftlig fråga²⁹ om denna målgrupps behov svarar socialministern att regeringen har beviljat projektansökningar från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) om arbete för våldsutsatta inklusive särskilt sårbara grupper såsom kvinnor med drogrelaterade problem samt att länsstyrelserna sedan 2021 har ett permanent uppdrag att på regional nivå stödja genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10) inklusive utvecklingen av stöd och hjälp till våldsutsatta med särskilda behov. Men detta förändrar inte det faktum att adekvat stöd och hjälp till kvinnor med beroende inte erbjuds i dag och Vänsterpartiet undrar fortfarande hur dessa kvinnor ska få hjälp. Deras behov har varit kända länge. För kvinnor som i första hand behöver hjälp som brottsoffer är det viktigt att skilja på beroendet och våldsutsattheten. I dag riskerar kvinnor att inte få stöd och hjälp att lämna en våldsam relation för att de befinner sig i ett aktivt bruk av något slag. Det blir tydligt att bristerna är stora. Enligt Socialstyrelsens kartläggning (2020) är det dessutom inte ovanligt att kvinnor som har problem med missbruk utsätts för både fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, och våldet kan vara mycket grovt. Socialtjänsten fångar ofta inte upp och erbjuder insatser till dessa personer. Socialstyrelsen bedömer att stöd och insatser till våldsutsatta kvinnor med missbruk och beroende behöver utvecklas. Forskning inom området gällande dubbel utsatthet är bristfällig och det krävs i dag mer kunskap gällande vilket stöd och vilken behandling som ska ges till våldsutsatta kvinnor med beroendeproblematik. Det är av största vikt att det finns en samsyn kring vad för slags insatser som behöver genomföras för att uppnå bästa resultat.

Regeringen bör uppdraga åt lämplig myndighet att tillsätta en utredning för att ta fram riktlinjer för stöd och behandling av kvinnor med dubbel sårbarhet i form av beroende och våldsutsatthet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Flertalet skyddade boenden uppger som tidigare nämnts att de har svårt att ta emot personer med psykisk ohälsa och/eller ett aktivt missbruk. Vänsterpartiet menar att staten bör ta ett särskilt ansvar för de mest utsatta kvinnorna.

Regeringen bör återkomma med ett handlingsprogram för inrättande av resursjourer som har kompetens att ta emot kvinnor med beroendetillstånd respektive kvinnor med psykisk ohälsa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare anser Vänsterpartiet att våldsutsatta kvinnor inte ska behöva genomgå behandling i samma grupp som sin förövare. Eftersom kvinnor är en extra utsatt grupp är det särskilt viktigt med t.ex. separata avgiftningsplatser för att minimera riskerna för fortsatt utsatthet. Dessutom borde kompetens vad gäller både beroendetillstånd och våld mot kvinnor samlas på ett ställe. På så sätt kan kvinnan få hjälp med både sitt beroende och att ta sig ur en våldsam relation. Det behöver också inrättas fler separata avgiftningsplatser för kvinnor då det råder ett stort underskott på dessa. Samtidigt bör det återigen poängteras att drogfrihet aldrig får vara ett krav för att en kvinna med beroendetillstånd som utsätts för misshandel ska få hjälp. Det finns en överhängande risk att kvinnor som lever med beroendetillstånd inte söker hjälp om kravet för att få hjälp mot misshandel är att de ska vara drogfria.

²⁹ Skriftlig fråga 2020/21:2905, Skydd för våldsutsatta kvinnor med beroende.

Regeringen bör arbeta för att missbrukande kvinnor som är utsatta för våld ska erbjudas vård och behandling i könsuppdelade grupper. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.1.4 Våldsutsatta kvinnor utan rättigheter

Kvinnor som lever gömda i Sverige utan uppehållstillstånd är en grupp som är extra utsatt för våld. En kvinna som helt saknar rättigheter i samhället riskerar att bli utsatt för sexuella övergrepp och misshandel av män som utnyttjar hennes situation. Risken att utvisas kan göra att kvinnan undviker att söka hjälp från hälso- och sjukvården. Enligt en rad internationella konventioner som Sverige anslutit sig till är det samhällets ansvar att ge alla våldsutsatta kvinnor rätt till stöd och skydd. Gömda kvinnor som lever i Sverige utan uppehållstillstånd och som misshandlas får dock sällan skydd eller hjälp. Det är få kvinnojourer som har möjlighet att ta emot dessa kvinnor. Anledningen är ofta att kommunerna inte ger jourerna någon ersättning för skydd till gömda kvinnor, men också att kvinnans behov ser annorlunda ut och att många jourer varken har kompetens eller resurser att hantera dessa. För gömda kvinnor med ett litet socialt nätverk i Sverige blir det svårt att hitta övernattningsställen vid flykt från en våldsam man. Ekonomin blir också ett problem. Vissa kommuner erbjuder dock stöd till våldsutsatta papperslösa kvinnor och det finns organisationer som har läkarmottagningar för papperslösa. Men enligt de erfarenheter som finns därifrån, och t.ex. inom asylrörelsen, är dessa kvinnors situation särskilt utsatt.

Regeringen bör uppdra åt Socialstyrelsen att sammanställa läget för papperslösa kvinnors våldsutsatthet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör skyndsamt ändra lagstiftningen så att kvinnors behov av skydd mot våld och sexuella övergrepp överordnas utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Gömda kvinnors situation hänger ihop med asylsökande kvinnors villkor. Det finns kvinnor som söker asyl p.g.a. hedersrelaterat våld men får avslag på sin ansökan för att Migrationsverket ofta saknar specifik kunskap om mäns våld mot kvinnor och barn och vilka uttryck det hedersrelaterade våldet kan ta sig. Några av dessa kvinnor tvingas därför m.a.a. felaktiga bedömningar leva gömda. Migrationsverket fick tillsammans med ett antal andra myndigheter ett regeringsuppdrag 2018 i syfte att samverka i frågor om förbättrad upptäckt av våld i nära relationer. Migrationsverket anger själva att de ska bli bättre på att upptäcka sökande som har erfarenhet av våld, informera om vad som är våld och kunna hänvisa vidare om det finns ett sådant behov. De ska också bli bättre på att bedöma vilken betydelse våldet får för de sökandes rätt till uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige, både för asylsökande och för andra sökande, t.ex. personer som är i Sverige p.g.a. anknytning till familjemedlemmar. Det är viktigt att insatser och utbildningar som Migrationsverkets personal genomgått ger effekt, och därför bör en utvärdering genomföras.

Regeringen bör uppdra åt Migrationsverket att utvärdera och analysera sina genomförda satsningar med fokus på kvinnors våldsutsatthet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.1.5 Hbtqi

Det våld som förekommer i samkönade relationer är ofta osynligt och uppmärksammas inte i samma utsträckning som andra former av våld i nära relationer. Hbtqi-personer söker inte heller hjälp i samma utsträckning som andra och detta är ofta tätt sammankopplat med att vård och stöd många gånger utgår från ett heteronormativt perspektiv. Brottsofferjourer tar ett stort ansvar för personer som utsätts för våld i nära relationer och därför behöver stödet till dessa jourer också utvecklas. Det ser dock väldigt olika ut inom gruppen då t.ex. kvinnor som utsatts för våld av en annan kvinna i en nära relation är välkomna på kvinno- och tjejjourer, men beträffande transpersoners möjlighet ser det olika ut från jour till jour, och många transpersoner väljer att inte söka sig till tjej- och kvinnojourerna. För män som utsatts för våld av en annan man i en nära relation är möjligheterna till stöd mycket begränsade.

I direktivet³⁰ till den nationella samordnaren för våld i nära relationer anges att ”där det är relevant ska även hbtqi-perspektivet beaktas”. En samlad strategi presenterades därefter av regeringen 2014 för att ”främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck”, och den omfattade ett antal viktiga fokusområden av betydelse för just hbtqi-personers rättigheter i stort. Ett fokusområde var våld, diskriminering och andra kränkningar och det konstaterades då att det saknades kunskap om våld i nära relationer för gruppen hbtqi-personer, att mörkertalet troligen var mycket stort beträffande att anmäla våldsutsatthet samt att hbtqi-personer sällan söker hjälp och stöd.³¹ Regeringen har nu nyligen kompletterat strategin med en handlingsplan för perioden 2020–2023³² där området våld, diskriminering och andra kränkningar fortfarande ingår men numera benämns som en målsättning och som främst berör frågor om hbtqi-personers våldsutsatthet utifrån hatbrott, hedersvåld och förtryck samt diskriminering. Vidare har Brå fått i uppdrag (2021) att analysera vilka möjligheter som finns att inkludera hbtqi-personers utsatthet för brott, trygghet och förtroende för rättsväsendet i den nationella trygghetsundersökningen. Detta är positivt, och likaså att regeringen menar att deras målsättning är att hbtqi-personers utsatthet för våld, diskriminering och andra kränkningar ska upphöra, men trots allt omnämns hbtqi-perspektivet endast vid ett tillfälle i regeringens åtgärdsprogram för arbetet mot mäns våld mot kvinnor som presenterades före sommaren och då i samband med ett övergripande förslag om behov av förbättrad kompetens.³³ I Statskontorets analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin beskrivs att av de utgångspunkter som särskilt ska genomsyra myndigheternas arbete hör frågor om hbtq-personers rättigheter till dem som i stället får mindre genomslag och hbtq-perspektivet förekommer relativt sällan i regeringsuppdragen. Vidare står att kommuner och regioner behöver mer kunskap och bli bättre på att ge stöd till hbtqi-personer som är utsatta för våld.³⁴

Vänsterpartiet ställer sig frågande till var frågorna som handlar om våld i nära relation för den här målgruppen tog vägen. Redan i vår tidigare motion 2018/19:2227 lyfte vi att det var dags att ta nästa steg och se till att lämpliga myndigheter skulle få

³⁰ Dir. 2012:38.

³¹ En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, Regeringskansliet (2014).

³² Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter, Arbetsmarknadsdepartementet (2021).

³³ Mäns våld mot kvinnor ska upphöra – Åtgärds paket för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor, Regeringskansliet (2021).

³⁴ Mäns våld mot kvinnor – en analys av myndigheternas arbete, Statskontoret (2021).

förutsättningar att utveckla arbetet utifrån att det krävdes mer kunskap och kompetens inom just området våldsutsatthet och våld i nära relation inom gruppen hbtqi-personer, men inte mycket tycks ha hänt. Det är därför av största vikt att åtgärder vidtas nu för att synliggöra och förbättra situationen.

Regeringen bör tillsätta en utredning med fokus på att kartlägga förekomst av våld i nära relation för hbtqi-personer samt återkomma med förslag på konkreta åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet ser m.a.o. även ett fortsatt behov av en generell kompetenshöjning bland myndigheter och vill framhålla vikten av att hbtqi-begreppet finns med i analyser och åtgärdsplaner från start. Därför bör det fortsatta arbetet med nationella strategier, handlingsplaner och andra åtgärder för att motverka våld i nära relationer ytterligare betona hbtqi-perspektivet.

Regeringen bör säkerställa att hbtqi-perspektivet finns med och att hbtqi-personers behov beaktas i framtagandet av nationella strategier, handlingsplaner och andra åtgärder som syftar till att motverka våld i nära relationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Unga våldsutsatta

Mäns våld mot kvinnor börjar med killars våld mot tjejer. Därför behöver särskilda åtgärder vidtas för att motverka våld i ungas partnerrelationer.

I en undersökning som Brå genomförde redan för ett par år sedan framkommer att nästan var femte ung person i åldern 16–24 år uppger att de utsatts för brott av en nuvarande eller tidigare partner, men att få anmäler detta. Brotten handlar om systematiska kränkningar och försök att inskränka offrets frihet, hot, trakasserier, misshandel eller sexualbrott. Av de tillfrågade tjejerna uppgav 23 procent att de utsatts; motsvarigheten bland killarna var 14 procent. Det var vanligast att ha utsatts för psykiskt våld.³⁵ Tidigare forskning inom området visar liknande resultat enligt NCK, att unga kvinnor oftare utsätts för psykiskt och sexuellt våld och att det är vanligt att våldet utövas i någons hem. Våld mot unga kvinnor utövas främst av en förälder, partner eller f.d. partner medan unga män oftare blir utsatta för fysiskt våld i offentliga miljöer och då oftast av en skolkamrat, kompis eller en okänd gärningsman. Även senare forskning ger motsvarande bild och visar på flickors och unga kvinnors omfattande utsatthet för våld i partnerrelationer, med den skillnaden att en ökning tycks ha skett. Enligt Jämställdhetsmyndigheten³⁶ uppgav 59 procent i gymnasieåldern att de hade blivit utsatta för någon form av våld i en parrelation antingen en eller flera gånger och tjejer uppgav att de utsatts i högre grad än killar. Vanligast förekommande var att bli utsatt för psykiskt våld online, följt av psykiskt våld, sexuellt våld och fysiskt våld. Även här syntes att de vanligaste platserna som unga utsätts på är i hemmet eller i skolan.

Särskilt utsatta grupper tycks, i likhet med hur det ser ut för vuxna, vara unga med funktionsnedsättning och unga hbtqi-personer. I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ungdomsenkät framkommer att det är tre gånger så vanligt att unga hbtqi-personer har blivit utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande under det

³⁵ Brotts i nära relationer bland unga, Brå (2018).

³⁶ Slutredovisning av uppdrag om utveckling av samordning av våldsförebyggande insatser, rapport 2021:10 (2021).

senaste halvåret som bland andra unga.³⁷ Våld i unga hbtqi-personers relationer präglas oftare av fördomar och homofobi, och den som är utsatt kan hotas av utövaren att bli ”avslöjad” i det fall hen inte är öppen med sin sexualitet eller könsidentitet. Unga våldsutsatta hbtqi-personer riskerar också att bli mer isolerade och utlämnade till partnern när stöd och acceptans från familjen saknas.

Regeringen har visserligen gett Brå i uppdrag³⁸ att sammanställa aktuell forskning samt studera vilka åtgärder som kan vidtas i samhället för att motverka våld i nära relationer bland unga. Vidare anger regeringen i sitt åtgärdsprogram mot mäns våld mot kvinnor att stödet till unga som har utsatts för våld ska stärkas ytterligare och att insatser ska riktas till unga män som utövar våld och kontroll i sina relationer för att de ska upphöra med våldet. Vänsterpartiet undrar dock hur stödet till unga våldsutsatta ska stärkas, vilka insatser som ska ges och varför åtgärder inte redan har vidtagits eller redan nu kan presenteras utifrån den kunskap som faktiskt finns.

I Vänsterpartiets motion 2018/19:2227 föreslog vi att regeringen skulle vidta åtgärder för att fånga upp unga förövare tidigare och inrätta en anonym stödlinje för unga, och i början av 2019 lanserade Stiftelsen 1000 Möjligheter en nationell stöd- och kunskapsplattform för att motverka killars våld mot tjejer och våld i ungas partnerrelationer. I en verksamhetsrapport för det år arbetet pågått anges 216 000 personer ha besökt sidan ungarrelationer.se och fler än 5 400 samtalskontakter har tagits.³⁹ Det är tydligt att den nationella stöd- och kunskapsplattformen ungarrelationer.se fyller ett behov. Stöd och insatser till unga är som sagt en förutsättning för att mäns våld mot kvinnor, i enlighet med det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet, ska upphöra och det måste prioriteras på samma sätt som stödet till vuxna. Till exempel står ungarrelationer.se utan finansiering för nästa år medan regeringen har aviserat ökat stöd till både Kvinnofridslinjen och Välj att sluta-linjen. Vänsterpartiet vill inte ställa dessa gruppers behov mot varandra, men däremot lyfta vikten av att insatser för unga måste finnas tillgängliga över tid i preventivt syfte och med utgångspunkt i att våld mot unga kvinnor uppges förekomma i än högre grad än hos vuxna och att insatser utifrån nuvarande kunskapsläge ska kunna erbjudas. Detta för att bryta destruktiva beteenden och handlingar hos unga innan de befästs.

Regeringen bör omgående tillföra resurser för att en nationell stöd- och kunskapsplattform ska finnas för unga. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör uppdra åt kommunerna att snarast inrätta insatser för att upptäcka, minska och förhindra våld i ungas parrelationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Sexuella övergrepp och prostitution

Mål 5 för Agenda 2030 är att uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt. Där ingår att avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och

³⁷ Olika verkligheter. Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor, MUCF (2018).

³⁸ Uppdrag att studera åtgärder mot våld i nära relationer bland unga (Ju2020/03036/KRIM), Justitiedepartementet (2020).

³⁹ Ett år med ungarrelationer.se – erfarenheter och kunskap om killars våld mot tjejer och våld i ungas partnerrelationer, Stiftelsen 1000 Möjligheter (2020).

andra typer av exploatering. Vänsterpartiet har under lång tid föreslagit åtgärder för att minska prostitution och nu senast i vår motion Sociala stödinsatser vid prostitution och människohandel för sexuella ändamål (2020/21:168). Där anför vi bl.a. att det behövs samlade kraftåtgärder för att minska prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Utvärderingen av sexköpslagen visade att den kunskap som finns om dessa komplexa frågor är svåröverskådlig och delvis svårbedömd. Detta medför att det är svårt att göra tillförlitliga bedömningar och jämförelser samt försvårar arbetet med utbildning och metodutveckling och utformning av de stödinsatser som krävs för att så effektivt som möjligt kunna bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Kvinnor utgör en stor majoritet av dem som utsätts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Här finns även vissa riskgrupper som t.ex. barn och unga med livserfarenheter som gör att de löper större risk än andra att hamna i situationer där de utnyttjas för sexköp samt ensamkommande barn, varav den största andelen är pojkar, och unga hbtqi-personer. Andra särskilt utsatta grupper är kvinnor med drogberoende, unga inom institutionsvård och kvinnor på anstalt. Även kvinnor med funktionsnedsättning är, som tidigare tagits upp, en riskgrupp för övergrepp och utnyttjande.

I handlingsplanen mot prostitution och människohandel⁴⁰ framförs att samverkan är avgörande i arbetet mot människohandel eftersom flera myndigheter och aktörer kan möta samma offer i olika roller. Kunskapsområdet sex mot ersättning utvecklas hela tiden och det tillkommer kontinuerligt ny kunskap om omfattning, arenor och vem som köper och säljer sex. Jämställdhetsmyndigheten har fått i uppdrag att stärka arbetet mot prostitution, kartlägga omfattningen och sprida goda exempel och erbjuda utbildningsinsatser.⁴¹ Ökad kunskap för personal inom hälso- och sjukvård och socialtjänst kan minska osäkerheten i yrkesutövandet och därmed bidra till att personer som säljer sex får stöd och hjälp i större utsträckning. Kunskap leder även till ett bättre bemötande, något som är en förutsättning för att kunna nå och hjälpa den här gruppen. För Vänsterpartiet är det angeläget att personer som vill lämna prostitution ska ges möjlighet och att de får ett likvärdigt bemötande och behandling i hela landet.

Regeringen bör ta initiativ till att utarbeta ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna prostitution. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I betänkandet om utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst⁴² konstateras att det finns flera goda exempel på samverkan mellan myndigheter, t.ex. mellan prostitutionsgrupperna och polisen, men att det saknas strukturer för samarbete och kunskapsöverföring, och enligt utredningens förslag bör därför ett nationellt centrum med uppgift att leda arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål inrättas. Vänsterpartiet har under många år motionerat i riksdagen om behovet av att det inrättas ett nationellt resurscentrum mot prostitution. Ett nationellt resurscentrum bör ha den inriktning som föreslås i regeringens utvärdering. En systematisk metodutveckling samt utarbetandet av ett nationellt exitprogram, som det redogörs för ovan, bör även ingå i det nationella resurscentrumets ansvarsområde. På grund av samordningsvinster bör det nationella resurscentrumet knytas till och placeras vid Jämställdhetsmyndigheten.

⁴⁰ Handlingsplan mot prostitution och människohandel (bilaga till regeringsbeslut 2018-02-08 nr II:1), Regeringskansliet, Socialdepartementet (2018).

⁴¹ (A2019/00873/JÄM).

⁴² Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008, SOU 2010:49 (2010).

Regeringen bör inrätta ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I regeringens 40-punktsprogram mot mäns våld mot kvinnor förekommer mäns kommersiella våld mot kvinnor och barn endast i ett par av punkterna. Detta trots att dessa flickor och kvinnor är särskilt sårbara och utsatta och ofta saknar tillräckligt handlingsutrymme för att på egen hand förändra sin situation. Stödet och skyddet för dessa personer behöver förbättras och i synnerhet eftersom som behoven generellt kan vara svåra att upptäcka. Enligt rapporten Ingen hörde ropen på hjälp⁴³ föreligger, vilket även visats av tidigare undersökningar, särskilt behov av stöd som anpassas till komplex problematik eftersom risken för utsatthet för kommersiell sexuell exploatering ofta ökar med annan underliggande problematik såsom ekonomisk utsatthet, drogproblem och psykisk ohälsa. Många vittnar om hur människor skickas runt i systemen och hur olika problem behandlas för sig, utan hänsyn till helheten. Rapporten lyfter ett återkommande behov av tillgång till traumabehandling då mer än varannan utsatt uppger att de inte fått professionell hjälp med att bearbeta sina upplevelser.

Socialtjänsten har ett stort ansvar gällande att identifiera sexuell utsatthet och prostitution samt erbjuda stöd alternativt hänvisa vidare till lämplig relevant vård- eller omsorgsinsats alternativt annan instans. I syfte att säkerställa att de sociala insatserna för att hjälpa och stödja personer som har sex mot ersättning finns och är likvärdiga i hela landet, bör kommunernas ansvar förtydligas och utbudet av stödinsatser utvecklas.

Regeringen bör förtydliga kommunernas ansvar för att arbeta för tidig upptäckt av prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare bör regeringen särskilt uppdra åt kommunerna att utveckla sociala stödinsatser för personer som befinner sig i sexuell utsatthet och prostitution. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Maj Karlsson (V)

Ida Gabrielsson (V)

Momodou Malcolm Jallow (V)

Daniel Riazat (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

⁴³ Ingen hörde ropen på hjälp. Vilken hjälp finns för människor som utsätts i prostitution, människohandel för sexuella ändamål och annan kommersiell sexuell exploatering? #intedinhora, Ellencentret, Child10 (2020).